

Obiceiurile lunii ianuarie

Luna ianuarie începe în multe localități din țară cu continuarea paradei, jocului și colindului diverselor cete de mascați (moși, babe, țigani, capre, bungheri, urși etc). Sunt printre puținele obiceiuri calendaristice păgâne care nu au nimic comun cu calendarul creștin. Au însă frumusețea lor, dacă evită limbajul trivial, gesturile obscene și practica de a cotrobăi și a face pagube prin curțile oamenilor, motive pentru care au și fost respinse și au dispărut în anumite localități.

Anul Nou (Sânvăsăiu sau Crăciunul Mic) este mai mult o sărbătoare laică decât una religioasă. Ea marchează trecerea în noul an civil (Anul nou bisericesc începe la 1 septembrie), fiind și ziua de prăznuire a Sfântului Vasile cel Mare. În această perioadă se întâlnesc mai multe obiceiuri populare, având, în general, caracter distractiv sau de urare, de tradiție mai veche sau mai nouă.

Înnoirea anului conține în sine ideea perfecțiunii începuturilor, a beatitudinii vârstei de aur. De aceea este așteptată cu bucurie. Românii consideră că există o corespondență între „îmbătrânirea anului” și vârsta sfinților din calendar. Cei sărbătoriți la sfârșitul anului sunt moși (Moș Andrei, Moș Nicolae, Moș Crăciun), iar cei serbați la început sunt considerați tineri (Sfântul Vasile).

Românii au adoptat calendarul nou (statul, în 1919; biserica, în 1924), dar cred că „timpul merge tot pe vechi”, când se referă la

dezvoltarea plantelor și rodul grădinilor. Pe lângă calendarul civil, ei respectă cu destulă strictețe sărbătorile din calendarul bisericesc și interdicțiile acestuia (sărbătorile, postul, desfășurarea nunților în anumite perioade). Dar alături de aceste calendare, și-au făcut un calendar popular, „al babelor”. De acesta țin muncile câmpului, obiceiuri și sărbători populare, practici magice etc. De aceea, nu se poate vorbi decât la nivel formal despre un singur calendar. În realitate, există diferite grupuri care au diferite calendare; mai ales dacă ne referim la calendarul popular. Dar și în cazul orășenilor putem vorbi despre calendare diferite. Cel civil ține de activitățile sociale, de relația cu statul și cu instituțiile sale. Cel bisericesc ține de viața spirituală, de credință. Cel popular ține de viața privată și/sau comunitară.

Datele de renovare a timpului sunt legate, în concepția românilor, de anumite sărbători. Însă adevărata înnoire a timpului are loc la Anul Nou. Cercetătorii văd în obiceiurile populare care se desfășoară în această perioadă ritualuri de renovare simbolică a lumii, de alungare a spiritelor rele, sau de divinație; un complex de ceremonii și superstiții, care fac din această perioadă a anului una dintre cele mai bogate în datini populare - o perioadă de trecere între două cicluri de vegetație sau de munci, al cărei prag îl constituie Anul Nou.

Așa cum Crăciunul este dominat de

colinde, Anul Nou este marcat, în comunitatea românească, de urarea cu plugușorul, cu sorcova, cu buhaiul, vasilca și jocurile mimice cu măști de animale sau personaje țărănești. Sunt obiceiuri care încă se păstrează. Poate datorită caracterului lor spectacular sau pentru prilejul de a petrece pe care-l oferă comunității; pentru câștigul pe care-l au cei ce le practică, sau pentru darul comuniunii (a întregii comunități, dar și a cetei deja formate pentru obiceiurile de Crăciun).

Remarcăm că nici de Anul Nou nu lipsesc colindele. Ele însă vestesc această sărbătoare și conțin urări pentru noul an. Am întâlnit în Maramureș și colinde creștine, care conțin îndemnuri morale și sfaturi. Acum, ca și la Crăciun, este obiceiul de a trimite și primi felicitări scrise, cu urări pentru Noul An; mai recent, pe e-mail.

Fetele încearcă, prin diferite practici, să vadă cum și unde li se află drăguții. Vrăjitoarele fac vrăji din cele mai recunoscute. Unii priveghează, cu credința că vor afla locuri pline de comori. Alții, sperând să vadă cerurile deschizându-se. Mai demult se făcea calendarul de ceapă, pentru a vedea cum va fi anul viitor, din punct de vedere al recoltelor și vremii.

Cea mai ținută sărbătoare este însă Revelionul. Fie în familie, fie cu prietenii, fie la vreo cabană, sau la marile revelioane organizate de autoritățile administrative, românii petrec cu joc, mâncare și băutură. La

miezul nopții, la cumpăna dintre ani, ciocnesc un pahar cu șampanie, aprind artificii, sau pocnesc; nu din bici, cum era odată obiceiul, ci cu petarde și artificii.

Cele mai răspândite obiceiuri populare sunt jocurile mimice, în care predomină măștile de animale. Ele pot fi împărțite în mai multe categorii¹: a) turca, bourița și cerbul; b) brezaia; c) capra, cămila, cerbuțul și malanca; d) jocuri cu mare desfășurare, cu numeroase măști și personaje travestite. Acestora poate că ar trebui să le adăugăm struțul, pe care l-am văzut în obiceiurile dobrogene, în ultimul timp.

În toate jocurile de tip turcă, brezaie, capră, recuzita centrală este capul de animal cu cioc clămpănitor, făcut din lemn și jucat de un flăcău.

¹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Excelleus Univers, București, 1999.

Între capră, turcă și brezaie există foarte multe asemănări. Uneori, ele se identifică. Diferă numai denumirea, în funcție de zona în care se practică.

Denumirea de capră este specifică zonei Moldovei. Caprele din Moldova, cu bot de lemn, au specifice coarnele mai mici și mai puțin împodobite decât în restul țării. Ele sunt acoperite cu covoare sau macaturi și uneori poartă pe spinare o fâșie cu clopoței. Caprele dansează împreună cu ursul dansuri groțești. Celelalte personaje mascate care le însoțesc prezintă adesea scene comice, cu aluzie la comunitate sau la evenimente actuale. Chiar și pe vremea comunismului, se făcea aluzie la regim și la condițiile de trai. În mod tradițional, capra joacă în mijloc, fiind înconjurată de celelalte măști, după cântarea la fluier sau la strigăturile flăcăilor care au sarcina de a o juca.

În zona Transilvaniei, capra poartă denumirea de turcă. În zona Hunedoarei turca se numește și cerb sau cerbuț. Capul turcii are specifice două coarne înalte, împodobite cu beteală, panglici și clopoței. Uneori este împodobită cu fâșii lungi și multicolore de pânză sau, mai nou, de hârtie colorată. Se spune că turca era jucată de oamenii însurați. Flăcăii se temeau să o joace, căci se credea că pentru șase săptămâni se depărtează de ei îngerul cel bun și sunt lăsați în voia celui rău.

În ziua de Anul Nou, turca „moare”. Este „împușcată” de un fecior, „înmormântată” de „popă” și bocită de „preoteasă”². Firește, toți, feciori mascați. Faptul că este „înmormântată” înseamnă că masca se așază cu capul în jos, până ce se termină „pomana” (ospătarea feciorilor de către fete). Apoi feciorii împart turca, fiecare luând bucata pe care a dat-o când a fost făcută³ Notă: Repertoriul turcii era foarte vast. Conținea și câte 15-20 de cântece, necesitând repetiții îndelungate. La aceste repetiții participau și copiii, pentru a putea prelua obiceiul, în viitor⁴.

În zona Munteniei, capra poartă denumirea de brezaie. Jumătate om și jumătate dobitoc, pare a fi „o ființă răzlețită

² Octavian Buhoiu, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979, p. 168.

³ Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, Editura All, București, 1997, p. 370 și urm.

⁴ Nicolae Cojocaru, *Cântece, obiceiuri și tradiții populare românești*, Editura Minerva, București, 1984, p. 39.

din străvechile coruri bahice⁵ și cea dintâi mască a teatrului popular românesc.

Însoțită de moș, babă și alte personaje mascate, prezintă diferite scene comice. În zona Muscelului, are cap de lup, barză, vulpe, câine, cocoș sau vultur. Glumește, cântă, îi înveselește pe bătrâni, îi sperie pe copii, dă ghes tinerilor.

În Bucovina, capra se numește malancă, închipuind o pereche de bătrâni. Casele gospodarilor trebuie să fie curate, căci pe celelalte le murdărește „moșneagul” cu funingine. Cu capra, indiferent care ar fi denumirea locală a acesteia, se umbla de la Crăciun până la Bobotează. Mai demult umbla o ceată, formată din 15-20 de feciori. Acum umblă și câte doi-trei bărbați, chiar și căsătoriți. În zilele noastre capra se poate vedea nu numai în curțile gospodarilor, ci și în piețele orașelor, în tren, în gări; umblă dintr-o localitate

în alta, pentru a câștiga bani și a-i delecta pe oameni. Obiceiul viu este de mai mică amploare ca altădată, dar el a fost mult amplificat prin spectacolele de obiceiuri care se organizează în această perioadă a anului aproape în fiecare capitală de județ sau oraș mai important.

Caprele dansau împreună cu „Ursul” dansuri grotești, iar mascații improvizau unele scene comice tradiționale. În zilele noastre, în Moldova, acolo unde se joacă Ursul, acesta este un joc de-sine-stătător. Ursul joacă îndemnat de ursar, în ritmul tobelor și al fluierăturilor.

Ceata este completată de alți mascați: „moși”, „babe”, „domnișoare” etc. Toți, flăcăi deghizați. Măștile sunt confecționate din cârpe, blănuri de oaie, de iepure; costumele - din haine vechi; recuzita - obiecte casnice demodate, băte, decorate cu beteală, hârtie colorată, clopoței etc. În Bucovina, „mascații” se dau pe față cu funingine și se împodobesc cu pene. În Maramureș se pot întâlni cete de

„draci”, care, în zăngănitul tălăngilor care le sunt agățate de costumul din blană, saltă pe ulițe după colindători.

În zilele noastre, la Anul Nou există mai multe obiceiuri specifice fiecărui ținut. În Moldova se întâlnesc cele mai multe datini la această sărbătoare. Toate sunt „puse în scenă” de ceata de feciori. Mai deosebiți sunt „Împărații” din Bosanci, județul Suceava, cu costume alcătuite din pene colorate. Ei joacă diferite jocuri și urează gazdelor, la sfârșit. „Căiuții” sunt un obicei specific județului Botoșani. Ceata, mai mică sau mare, în funcție de vârsta participanților, colindă din casă-n casă, jucând în ritmul fluierăturilor și strigăturilor, precum și al muzicii, când flăcăii mai mari își permit să o plătească. Costumul include un cap de cal din lemn, împodobit cu beteală și hârtie colorată.

Un obicei unic în țară se desfășoară în Bucovina, la Anul Nou. Este vorba despre Bungheri. Costumați în uniforme militare asemănătoare celor ale generalilor austrieci,

⁵ Petru Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi*, Institutul de Arte Grafice, Presa Bună, Iași, 1983, p. 201.

ei joacă în cerc și strigă strigături de joc și licențioase. Sunt acompaniați de instrumente de suflat și tobe, în ritmul Arcanului, dans specific acestei zone.

Tot în Moldova, se întâlnește dansul Arnăuților, a căror sosire o anunță sunetul de zurgălăi, tobe și trompete. Ei sunt îmbrăcați în costume populare și poartă peste cămașă o năframă din borangic sau un șervet pe care sunt prinse mărgelile. Deasupra poartă o flanelă roșie. Pe cap au căciulă împodobită cu mărgelile și bucațele de oglindă. Poartă și fustă cu zdrențe, de cele mai multe ori roșie sau albastră, opinci cu zurgălăi, ițari albi și buzdugan împodobit în mână. Joaca pe la case „leșeasca”, pe melodia unei fanfare pe care o tocmesc special pentru acest moment.

În județul Iași, la Cotnari, colindă cerbul cu mascații, care sunt primiți de către cei care au copii mari. Pe *căldărari* îi primesc să joace doar în fața porții, unde îi și servesc cu dulciuri și vin, pentru că, dacă-i scapă prin casă, fac rău. *Obiceiurile îs frumoase pe pământ, dar nu-s primite înaintea lui Dumnezeu. Atâta ai voie de Anul Nou, în ziua de Sfântul Marele Vasile: să sameni cu grâu. Iar seara nu ai voie să pui mască pe obraz; și niciodată, nu numai de Anul Nou, pentru că te asemeni cu vrăjmașul dacă-ți pui mască cum își pun căldărarii, cu pene și cu coarnele celea; ești adevărat diavol; adevărat diavol. Ești depărtat de biserică, Nu ai voie nici doba s-o bați pentru că Sfântul Marele Vasile, înspre Sfântul Vasile, tăta noaptea aceea o stat și-o scris molitfele. Și veneau vrăjmașii și-l necăjeau. De asta și-o pus numele - parcă ești vrăjmaș - pentru că veneau vrăjmașii la Sfântul Vasile și-l necăjeau, nu-l lăsa să scrie. Și el lăsa de scris și se ducea și le-arunca bani. Și iar veneau. Și așa o făcut până au*

scris toate molitfele. Și-acuma, dacă te-ai dus dimineața cu semănatul, este voie de Biserică. Dar dacă te-ai dus seara cu dobe, cu mascați, cu căldărănit, cu fel de feli di iestea, așa, nu ai voie; te asemeni cu vrăjmașul. (Enăchescu Elena, Cotnari).

În aceeași zonă, de Anul Nou, la Dobrovăț se făcea „nuntă țărănească”. Băieții se îmbrăcau în costume populare, cu căciulă brumărie pe cap, își făceau plete din păr de cal, purtau mănuși albe, pușcă de lemn, opinci, ciorapi albi. Este un fel de teatru popular cu patru jieni, un haiduc, vânător, harap, jidan, domn și alte roluri, care nu se mai face de vreo 40 de ani, dar a fost păstrat de memoria bătrânilor. Din păcate, nu am putut reconstitui și textele care se rosteau. Ceata colinda în casele gospodarilor, iar aceștia aveau pretenția „să le cânti să răsune, să le stingi lampa”. Mergeau din seara de Anul Nou până a doua zi la amiază, la cei care îi primeau, apoi, seara, se adunau în centru. Făceau repetiții, începând de la Crăciun, la casa câte unui membru al cetei.

Ca teatru popular se întâlnesc *Jienii* (*Banda Jienilor, Jienia sau Haiducii*) și *Banda lui Bujor, Curcarii* în Teleorman etc. Variantele existente ale acestui teatru popular pornesc de la renumele pe care l-au avut haiducii în popor și de la legendele care s-au creat în jurul faptelor lor de vitejie. În prezent, acest tip de teatru popular aproape că a dispărut. Am mai văzut totuși, sporadic, unele trupe în Moldova și Dobrogea, mai mult pe scenă sau organizate de dascăli, la școală.

Un obicei general, practicat de români cu prilejul Anului Nou, este Plugușorul. Obicei agrar, cu adânci rădăcini în spiritualitatea românească, plugușorul este o colindă; o colindă agrară declamată, cu elemente

teatrale, având ca subiect munca depusă pentru obținerea pâinii. Plugul, ornat cu hârtie colorată, panglici, șervete, flori, pe care se puneau, eventual, și un brad, era o prezență nelipsită în cadrul acestei colinde. Acum este, mai mult, o prezență simbolică, în cadrul urăturilor adresate oficialităților. Destul de adesea, găsim în prezent, în textele de Plugușor aluzii la societatea actuală, la moravurile și defectele ei, mai ales cele morale.

Plugușorul se recită din casă-n casă în seara din Ajunul Anului Nou sau până în dimineața acestuia. Era practicat de copii sau adolescenți, ca și acum. Dar se spune că, mai demult, îl practicau numai bărbății în puterea vârstei. Izolat (în județele Botoșani și Galați) este consemnată și prezența femeilor în ceată. În general, se practica în cete mici, de doi-trei inși. Mai demult, se ura și în cete mai mari, care își alegeau un vătaf. Recitarea textului este însoțită de sunetul clopoțelilor, al buhaiului și de pocnetul bicelor. În scenariile mai complexe ale obiceiului apar și instrumente muzicale (fluiet, cimpoi, tobă, cobză, vioară), pocnitori și pușcoace, care amplifică atmosfera zgomotoasă în care se desfășoară obiceiul.

Unii cercetători îl leagă de începutul primăverii, când se sărbătorea, în trecut, Anul Nou. Odată cu stabilirea datei acestuia la 1 ianuarie, se presupune că a migrat și obiceiul. Ca rasplată, colindătorilor li se dădeau colaci, fructe, bani, cârnați, pentru care se mulțumea.

În prezent, plugușorul este utilizat mai mult pentru felicitarea autorităților și a rudelor între ele. Pe la case, în sate și la orașe, se practică în cete mici, de copii, în dimineața Anului Nou. În unele locuri se mai practică Plugul cel mare, cu plug tras de boi

sau purtat de flăcăi. Dar în cea mai mare parte a Moldovei, Munteniei și în Nordul Dobrogei, acesta a fost înlocuit de buhai.

În dimineața Anului Nou, ca o continuare a Plugușorului, copiii umblă cu semănatul. Ei aruncă semințe de grâu, porumb sau orez prin case și peste oameni. Rostesc o urare scurtă în Bucovina („Sănătate! Anul Nou!”), primind în schimb bani, fructe, nuci, colaci. Mai recent însă s-a generalizat formula de la Sorcovă, prezentă, inițial, în centrul Moldovei: „Să trăiți/Să-nfloriți/Ca merii,/Ca perii,/În mijlocul verii,/Ca toamna cea bogată/De toate-ndestulată!”⁶.

Altă formă de colind de Anul Nou este Sorcova. Mai demult, la Sfântul Andrei se puneau în apă, la înflorit, ramuri de măr, păr sau vișin. Cu ele se colinda din Ajun, până în dimineața zilei de Sfântul Vasile. Astăzi acestea sunt înlocuite cu sorcove făcute din flori de hârtie colorată, ornate cu beteală. Obiceiul este practicat de copii, care intră în casă și le lovesc, pe rând, pe gazde, cu sorcova, recitând formula tradițională consacrată. Prin Buzău, Prahova, Argeș, Teleorman și Olt se colinda mai întâi la fereastră, spre a le deștepta pe gazde.

Pocniturele din bici și din pârâitoare (mai nou, petardele) se spune că sunt menite a alunga spiritele rele. Pe de altă parte, Anul Nou este un prilej de efectuare a actelor magice și pronosticurilor.

În această noapte se spune că se deschid cerurile, iar cui priveghează și le vede deschise, i se va da orice va cere. Se spune că animalele vorbesc, povestind tot ce au făcut în timpul anului. Se mai spune că așa cum e omul la Anul Nou va fi tot anul (vesel

sau trist). Mai demult, se ungea cu untură și cărbune de tei pe la ferestrele și ușile grajdului, ca să nu intre strigoaicele, să strice vitele⁷. Se punea busuioc, cercei sau salbă la parul de la gard, pe casă sau pe clăile de fân. Se spunea că dacă în dimineața Anului Nou vei găsi obiectul rourat, e semn de noroc⁸. Și în prezent se mai face plăcintă cu răvașe, pe care se scriu calități sau diferite trepte de bogăție.

Pentru a afla viitorul, tinerii practicau Vergelul. Se adunau la o casă și într-un ciubăr cu apă ne-ncepută puneau fiecare dintre cei prezenți câte un semn (cuțit, inel, cercei, cheiță). Un băiat de 10-13 ani era rânduit să le scoată pe acestea din apă, în vreme ce vergelatorul (un om bun de gură) ura noroc de Anul Nou și de sărbătorile mai însemnate de peste an. În unele părți, la Vergel participa oricine dorea. În altele, numai fetele, spre a-și ghici ursita. În anumite locuri se practică și obiceiul îngropării anului vechi și al învierii Anului Nou. De asemenea, „trasul ulcelelor” („ridicatul blidelor”) pentru aflarea ursitei fetelor de măritat, în zona Făgăraș, Maramureș etc. Dar existau și multe alte practici prin care fetele aflau cu cine se vor mărita. Fiind, în cea mai mare parte, de domeniul trecutului, am considerat că e util doar să le amintim în acest studiu.

Așadar, Anul Nou este sărbătoarea cu cele mai puține datini creștine. Dar este și noaptea în care, în mânăstirile din România, este obiceiul de a se face priveghere și slujbă de toată noaptea. A doua zi, de Sfântul Vasile, se citesc Molitfele pentru dezlegare de lucrările diavolești și rugăciuni de

binecuvântare a anului care începe.

Boboteaza, numită și Epifanie (Arătarea Domnului) este unul dintre cele mai mari praznice creștine. Este sărbătoarea Botezului Domnului în Iordan, de la Sfântul Ioan Botezătorul. În primele trei secole creștine, se sărbătorea odată cu Nașterea Domnului, tot la data de 6 ianuarie. Este o mare sărbătoare a românilor pentru că, în această zi, s-au arătat toate Persoanele Sfintei Treimi și tot acum se sfințește Aghiazma Mare.

Cu câteva zile înainte de Bobotează preotul umblă „cu ajunul”; colindă fiecare casă, cântând troparul sărbătorii și stropind cu aghiazmă oamenii și locul. Dacă sosește în ziua Ajunului, este întâmpinat cu mâncare de post (prune uscate fierte, grâu fiert, mere etc.). Pentru că Ajunul Bobotezei este zi de post aspru. Oamenii îl întâmpină pe preot cu lumânare aprinsă, la poartă; uneori îl conduc și la câteva case vecine, la ieșire. Copiii îl însoțesc și îi anunță sosirea, strigând înaintea lui „Chiralesa!” (de la grecescul Kir eleison = Doamne, miluiește). Aceasta mai ales în Bucovina și Moldova.

Peste tot în țară se face sfințirea mare a apei (Aghiazma Mare). Cu această apă sfințită, considerată nesticăcioasă, „jumătate de împărțășanie”, pentru cei oprți a se cumineca, se stropesc casele, oamenii, animalele, păsările. Oamenii cred că este izbăvitoare de boli, sfințitoare și purificatoare. Ea se bea nouă zile după Bobotează și, în cursul anului, de către cei oprți de la Sfânta Euharistie sau cu binecuvântare specială de la duhovnic. Se păstrează ani de zile, cu credința că este nesticăcioasă.

În mai multe locuri se fac cruci de gheață, se trag focuri de armă pentru alungarea spiritelor rele și se merge la râu

⁶ Text cu circulație curentă în Moldova, Bucovina, dar și în alte regiuni ale țării.

⁷ George Poboran, *Sărbătorile romane și române*, Slatina 1914, p. 60.

⁸ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1899, p. 101.

pentru sfințirea apei. Specifică localităților de pe Valea Dunării, în județele Dolj, Călărași, Giurgiu, Constanța este aruncarea crucii în apă de către preot și recuperarea ei de unul dintre feciori. Tot în aceste localități se practică botezul (încurarea) cailor (stropirea cu aghiazmă a animalelor și rugăciunea pentru ele). În județul Dolj se practică „păzitul fântânilor”, în localități precum Moțaței, Dobridor, Poiana Mare, Maglaviv, Seaca de Câmp, Piscu Vechi etc. În mai multe locuri din țară se sfințește la Bobotează apa râului care trece prin sat sau a vreunui izvor.

Ca să nu se spurce apa sfințită, nouă zile după Bobotează nu se spală rufe, cred femeile. Fetele iau o floare din cele ce împodobesc crucea la Bobotează și cred că, dacă o vor pune sub pernă, își vor visa viitorul soț. În unele locuri este obiceiul ca, după sfințirea aghiazmei mari, flăcăii să o împartă pe la fiecare gospodărie sau chiar să stropească prin case, pentru a le apăra de rău.

În Maramureș (Dumbrăvița) se mai practică, la această dată, Vergelul, întâlnirea fetelor și feciorilor, pentru a se cunoaște. În Vâlcea (Muereasca) de Bobotează are loc „alegerea de june”. La Brașov (Dăișoara) se face „întâlnirea vecinătăților”, fiind zonă cu influență săsească. În zona Bistriței (Chintelnic) se fac Hâzii. Tot în această perioadă se făceau, în mod tradițional, tocmelile (înțelegerile pentru căsătorie).

În comuna Morteni din județul Dâmbovița se face un obicei unic, cunoscut sub denumirea de „Steag” sau „Geavrele”. Cu o săptămână-două înaintea Bobotezei, băieții iau de la femeile mai în vârstă geavrele (batiste). În ajunul Bobotezei, se strâng la o gazdă, unde le cos, pe un par înfășurat în tricolor, lung de 9-11 metri. În vârf îi

pun cruce, ciucuri, tricolor și busuioc. De Bobotează, steagurile din cele patru sectoare ale localității se sfințesc în centru, de către preot. Apoi merge fiecare ceată în sectorul ei. Colindă din poartă-n poartă, ridicând steagul de trei ori în sus. De Sfântul Ioan, a doua zi, îl desfac, la aceeași gazdă. Își numără banii câștigați și-și povestesc întâmplările de la umblatul cu steagul. Ei fac, conștiincios, acest obicei în fiecare an. Se spune că, dacă nu-l mai fac un an, nu mai au voie să-l facă vreme de șapte ani.

În trecut existau mai multe obiceiuri la această sărbătoare. Ele țineau de domeniul magicului: ghicirea ursitului, aducerea de mană pomilor, sporul casei, etc. În Munții Apuseni se făcea Ardeasca. Fetele și flăcăii luau câte un tăciune. Pe un tăpșan, făceau un foc mare și săreau peste el. Cu fumul se afumau pomii, casele, pâinea, pentru a le sfinți și păzi de rău.

A doua zi, prăznuirea Sfântului Ioan Botezătorul încheie ciclul sărbătorilor de iarnă. Este sărbătoarea „celui mai mare om născut din femeie”, care L-a botezat pe Cel propovăduit de El ca Mesia. Este una dintre cele trei sărbători dedicate Sfântului în cursul anului (celelalte două sunt Sânzienele (Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul) și Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul).

În această zi, oamenii se stropesc cu apă, se cufundă în râuri, iazuri sau jgheaburi, iar feciorii din sat udă fetele cu apă de fântână sau din căldărușa popii. În mai multe locuri din Ardeal (Sibiu, Alba, Brașov, dar și în zona limitrofă - județele Vâlcea și Olt) se practică obiceiul cunoscut sub numele de „iordănit” sau „udatul” („muiatul”) Ionilor. Unii preoți, din fericire tot mai puțini, practică, la această dată, botezul copiilor avortați, extrăgând

bilețele cu numele de Ion și Ioana, lângă icoana Sfântului Ioan Botezătorul. Tot aceasta este data când tradiția prevedea încheierea obiceiurilor de iarnă și stricarea cetelor de feciori, când se organiza masă și joc cu tot tineretul, dar acest din urmă obicei se mai păstrează rar, mai ales în Ardeal.

Cei care poartă numele de Io(a)n sunt iordăniți (udați sau aruncați în sus), până când dau un dar. În Muntenia obiceiul se numește Vălărit și este practicat de feciori. Aceștia umblă din casă-n casă, „botezând” și ridicând pe oricine întâlnesc. Ca dar, iordănitarii primesc bani, iar mai demult primeau carne. Seara fac petrecere cu toate fetele pe care le-au iordănit acasă sau la fântâni.

Prin fastul și diversitatea lor, sărbătorile de iarnă sunt cele mai ample și mai spectaculoase din cultura populară actuală. Aceste trăsături ale lor au făcut să fie exploatate în cadrul unor spectacole și festivaluri de folclor, încât și acestea din urmă sunt considerate, în unele localități, drept tradiție. În acest sens, menționăm festivalurile de la Sighetu Marmăției, Suceava, Curtea de Argeș, Botoșani, Constanța, Târgoviște, Iași, Târgu Lăpuș, Piatra Neamț, Nazna (Mureș), Sibiu, Timișoara, Vaslui, Focșani etc.

În calendarul românilor, acest ciclu de sărbători este foarte important. Este cea mai lungă perioadă a anului când sărbătorile se țin lanț, cea mai bogată în semnificații și evenimente creștine; cea care îi leagă mai mult pe români de tradițiile populare și de locurile natale; cea care impune comunității românești alte ierarhii, altă stratificare socială decât cea obișnuită; este perioada care, în multe locuri, te transportă într-o lume străină parcă de obișnuințele cotidiene - o lume în care e, cu adevărat, sărbătoare.

În prezent, din calendarul lunii ianuarie lipsesc obiceiuri vechi, precum:

3 ianuarie - îngroparea anului vechi, reprezentând încheierea sărbătorilor de iarnă;

5 ianuarie - Ajunul Bobotezei, zi de post negru; zi a colindului copiilor cu Kiralesa, când preotul trece pe la fiecare casă pentru a o stropi cu agheazmă mare și a o binecuvânta; se pregătește un fuior de cânepă și o turtă care se dau preotului pe cruce; este prilej pentru practici augurale și propitiatoare;

8 ianuarie - ziua moașei;

15-17 ianuarie - Circovii de Iarna (Miezul Iernii);

16 ianuarie - Închinarea Lanțului Sfântului Apostol Petru (Sân Petru de Iarnă, Miezul Iernii), ținută încă de românii din Bucovina prin oprire de la lucru; deschide un ciclu de sărbători ținute în cinstea și de teama lupilor;

17 ianuarie - Antanasiile, Circovii de iarnă, Fulgerătoarele;

18 ianuarie - Ciurica Tanasia, Chirilă Schiopul, Ciurma găinilor; sfinții Atanasie și Chiril, considerați a fi păzitorii ciumei și protectori de boli ai oamenilor și păsărilor;

20 ianuarie - Sfântul Eftimie cel Mare, protector de ciură;

25 ianuarie - Sfântul Grigore Teologul, protector împotriva ologelii, arsurilor și înecului, sărbătorit în Nordul Moldovei prin oprirea de la lucru; ziua marchează începutul Filipilor de Iarnă, care țineau până pe 2 februarie, sărbătoare ce se ținea prin respectarea a numeroase tabuuri și performarea unor practici apotropaice de luptă împotriva lupilor;

30 ianuarie - Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigore și Ioan (trisfetitele, Filipii de Iarnă, Teclele), sărbătoriți prin participare la

slujbele Bisericii și interzicerea cu strășnicie a lucrului; fetele făceau o vrajă prin care se spune că li se arăta în vis ursitul.

Text și fotografii:
Dr. Iuliana BĂNCESCU
Cercetător științific II,
Patrimoniu Imaterial și Cultură
Tradițională - INP

